

Киһи быраабын уопсай Декларацията

Генеральной Ассамблея 217 А (III) нүөмөрдээх резолюциятынан 1948 сыл олунньу 10 күнүгэр ылылынна.

Преамбула

Киһи аймах бэйэ суолтатын өйдөбүлэ, тэн уонна быстыспат бырааба аан дойдуга көңүл уонна кырдык биир төрүтэ буоларын болжомтоҕо ылан туран,

киһи быраабын ахсарбат буолуу уонна сэнээһин түмүгэр дьон аймах суобаһын абардар варварды быһыылар тахсыбаттарынан, тыл уонна санаа көңүлүгэр, кыһалҕата, куттала суох олоххо дьон дьулуһарын болжомтоҕо ылан туран,

киһи бырааба сокуон былааһынан харыстаныахтаабын, киһи батталлаах былааһы утары өрө турууну бүтэһик ньыма курдук туһамматын туһугар,

норуоттар икки ардыларыгар доҕордоһууну күүһүрдэр туһугар,

Холбоһуктаах Нациялар норуоттара Устааптарыгар киһи сүрүн быраабыгар, киһи личность быһыытынан бэйэ суолтатыгар, эр киһи уонна дьахтар тэн буолууларыгар итэҕэйэллэрин бигэргэппитэрин, ол кэҥэ социальнай прогресс өссө көңүл олох усулуобуйалара тупсарын туһугар үлэлэһэргэ быһаарыммыттарын болжомтоҕо ылан туран, чилиэн быһыытанан кирибит судаарыстыбалар Холбоһуктаах нациялар организацияларын кытары киһи быраабын уонна көңүлүн тутуһуу туһугар ыкса үлэлэһиэх буолан бигэ тыл бирибиттэрин болжомтоҕо ылан туран,

ыйыллыбыт быраап уонна көңүл диэн эйдэбуллэри дириҥник өйдөөһүн бу бэриллибит бигэ тыллары олоххо киллэриигэ улахан суолталаабын болжомтоҕо ылан туран. Генеральной Ассамблея,

Киһи быраабын уопсай Декларациятын аан дойду норуоттара уонна судаарыстыбалара толоруох тустаах сыалларынан-соруктарынан биллэрэр, хас биридии киһи уонна общество хас биридии органа бу Декларацияны сырдатты үөрэтии көмөтүнэн быраабы уонна көңүлү убаастыылларын ситиһиэхтээх, национальнай уонна норуоттар икки ардыларынааҕы тэрээһиннэр көмөлөрүнэн Холбоһук иһигэр кирибит судаарыстыбалар истэригэр, мань таһынан, судаарыстыба сууттуур бырааптарын тарҕанар уобаластарыгар (юрисдикция) олоҕор норуоттарга киэнник уонна көдүүстээхтик тарҕанарын.

1 ыстатыйа

Дьон барыта бэйэ суолтатыгар уонна быраабыгар тэн буолан төрүүллэр. Кинилэр бары өркөн өйдөөх, суобастаах буолан төрүүллэр, уонна бэйэ бэйэлэригэр тылга кииринигэс быһыылара доҕордоһуу тыыннаах буолуохтаах.

2 ыстатыйа

Хас биридии киһи, расатыттан, тириитин өнгүттэн, эр киһититтэн-дьахтарыттан, саҥарар тылыттан, омугуттан, религиятыттан, политической да ханнык да санаатыттан, национальнай эбэтэр социальнай төрүтүттэн, баайыттан-дьаданытыттан тутулуга суох бу Декларация биллэрэрин курдук бырааптаах уонна көңүллээх.

Мань таһьнан дьону ханнык да дойдуга, ханнык да политической, правовой эбэтэр норуоттар икки ардыларынаагы статуһуттан сиэттэрэн араарыллыы суох буолуохтаах, бу дойду территорията төһө да тутулуга суох, эппиэккэ сылдыааччы, бэйэтэ саламMAT биитэр суверенитет өттүнэн хааччахтаах буолбутун да иһин.

3 ыстатыйа

Хас биирдии киһи үчүгэй олоҕу олорор, көгүллээх уонна тус тыыттыллыбат буолар бырааптаах.

4 ыстатыйа

Ким даҕаны кулуттуур, бэйэтин бас билиммэт буолар турукка сылдыа суохтаах: дьону кулут онгостуу уонна дьону атыылааһын ханнык да көрүгнэрэ бобулар.

5 ыстатыйа

Ким даҕаны киһи быһыытыттан тахсыбыт, киһи быһыытынан түһэрэр уонна бэйэ суолтатын суох онгорор сордоохунга, накаастабылга, куһаҕан сыһыанга түбэһиэ суохтаах.

6 ыстатыйа

Хас биирдии киһи, ханна да сырыттар, бэйэтин правосубъектнай быһыытынан аагынар бырааптаах.

7 ыстатыйа

Дьон барыта сокуон иннигэр тэн бырааптаахтар уонна сокуон тэн көмүскэбилинэн туһанар бырааптаахтар. Дьон барыта дьингээх Декларацияны кэһэр араас дискриминацияттан көмүскэтэр уонна манньк сарбыйааһынга киксэрииттэн көмүскэтэр бырааптаахтар.

8 ыстатыйа

Хас биирдии киһи конституциянан, сокуонунан көрүллүбүт бэйэтин тус бырааптара кэһилибит түгэнигэр, национальной сууттар көмөлөрүнэн ол бырааптарын түргэниик уонна толору төннөрөр бырааптаах.

9 ыстатыйа

Ханнык да киһини бэйэ талбытынан буруйа суох хаайыллыбат, көгүлүн сарбыйыллыбат, үүрүллүбэт.

10 ыстатыйа

Хас биирдии киһи, холуобунай буруйу онгорбут диэн дьүүлэнэр буоллагына бэйэтин быраабын уонна эбээһинэһин быһаарынаары, мань таһьнан киниэхэ тиксэриллибит холуобунай буруй төһө олохтооҕун быһаарар инниттэн, тэн бырааптаагынан туһанан, кини дьыалатын тутулуга суох, кырдьык бары ирдэбиллэрин тутуһар суукка, аһаҕастык көрүллэрин ситиһэр бырааптаах.

11 ыстатыйа

Хас биирдии буруйу онорууга уорбаланааччы киһи, көмүскэнэргэ кыах барыта бэриллэн туран ытыллар суут кини буруйдаагы дакаастыар дылы, буруйа

суоџунан ааџынар бырааптаах.

Ким даџаны ханнык эбит дџайыны онџоруу, эбэтэр тугу да гынымы иһин буруйга, буруйу онџоруу кэмигэр национальной сокуон биитэр аан дойдутааџы быраап быһыытынан буруйу онџоруунан ааџыллыбат буоллахтарына, буруйдаммат. Накаастабыл буруй онџоһуллар кэмигэр туттулла сылдыбыт накаастабылтан ыарахан буолуо суохтаах.

12 ыстатыйа

Ким даџаны ханнык да киһи тус олоџор, дџиэ кэргэнигэр, кини олорор дџиэтин тыытыллыбат буолуутугар, кини суруйсуутун кистэлэнгэр буккуһуо, орооһуо суохтаах. Кини чиэһигэр, аатыгар-суолугар апчарыйыа суохтаах. Хас биирдии киһи итинник киһи олоџор орооһортон сокуонунан көмүскэтэр бырааптаах.

13 ыстатыйа

Хас биирдии киһи хайа баџарар судаарыстыба чэрчитигэр көнүл айанныыр, ханнык баџарар судаарыстыбаџа олорор сирин бэйэтэ талынар бырааптаах.

Хас биирдии киһи хайа баџарар судаарыстыбаттан, ол иһигэр бэйэтин төрөөбүт дойдутуттан, көһөн барар уонна төннөн кэлэр бырааптаах.

14 ыстатыйа

Хас биирдии киһи сойуолааһынтан куотунан атын дойдуларга хорџойор сир көрдүүр уонна онно хорџойор бырааптаах.

Бу быраап, Холбоһуктаах нациялар организацияларын сыалларын уонна ылыммыт санааларын утарар дџин чаччы политикаџа сыһыана суох буруйу онџоруу түбэлтэтигэр туһаныллыбат.

15 ыстатыйа

Хас биирдии киһи гражданство ылар бырааптаах.

Ким даџаны бэйэ көнүлүнэн гражданствотыттан матыа суохтаах, эбэтэр бэйэтин гражданствотын уларытар быраабыттан матыа суохтаах.

16 ыстатыйа

Сокуоннай саастарын сиппит эр дџон уонна дџахталлар, расаларыттан, омуктарыттан, итэџэллэриттэн тутулуга суох эрдии -ойохтуу буолан ыал буолар бырааптаахтар. Эрдии - ойохтуу буолалларыгар, эр-ойох буолан олорор кэмнэригэр уонна арахсар кэмнэригэр кэргэнниилэр тэн бырааптаахтар.

Эрдии-ойохтуу буолуу дџайыыта икки өттүттэн күһэйиитэ суох сөбүлэн эрэ баар буоллаџына буолар.

Ыал диэн общество төрүт уонна сүрүн ячейката буолар, государство уонна общество харыстабылынан туһанар бырааптаах.

17 ыстатыйа

Хас биирдии киһи баайын дуолун тус бэйэтэ бас билиэн эбэтэр атын дџону кытары тэнгэ бас билиэхтэрин сөп.

Ким даҕаны бэйэтин баайыттан олоҕо суохтук матыа суохтаах.

18 ыстатыйа

Хас биирдии киһи толкуйдуур, суобастанар, итэҕэллэнэр бырааптаах: бу быраап иһинэн киһи хаһан баҕарар бэйэтин итэҕэлин, санааларын уларытар манны таһынан бэйэтин итэҕэлин соҕотохтуу эбэтэр элбэх буолан сылдьан аһаҕастык, биитэр биирдиилээн үөрэтии, таһара сулууспатын, религиознай уонна ритуальной сиэри-туому тутуһуу нөҥүө тарҕатыан сөп.

19 ыстатыйа

Хас биирдии киһи бэйэтэ итэҕэбил санаалаах буолар, уонна ол итэҕэбил санаатын этэр бырааптаах: бу быраап иһинэн киһи бэйэтин итэҕэбил санаатын мэхэйэ суохтук тутуһар уонна государство границатыттан тутулуга суох ханнык баҕарар ньыманнан информацияны көрдүүр, ылар уонна тарҕатар бырааптаах.

20 ыстатыйа

Хас биирдии киһи эйэлээх мунньахтарга уонна холбоһуктарга киирэр бырааптаах.

Кими даҕаны күүс өттүнэн ханнык да ассоциацияҕа киллэриллибэт.

21 ыстатыйа

Хас биирдии киһи бэйэтин дойдутун салайыытыгар быһаччы, эбэтэр көҥүллүк талыллыбыт дьон нөҥүө кыттыыны ылыан сөп.

Хас биирдии киһи бэйэтин дойдутугар государственнай сулууспаҕа киирэр бырааптаах.

Правительство былааһа норуот көрдөбүлүгэр олоҕуруохтаах; ол көрдөбүл кэмтэн -кэмигэр ытыллар, барыларыгар тэн уонна уопсай кистэлэн куоластааһын, эбэтэр онно тэн суолталаах, куоластааһын көҥүлүн хааччыйар көрүнүгү көмөтүнэн чиеһинэй быыбардарга көрдөрүүнү булуохтаах.

22 ыстатыйа

Хас биирдии киһи, общество чилиэнин быһыытынан социальной харалтаны ылар бырааптаах. Хас биирдии киһи, общество чилиэнин быһыытынан, кини бэйэ суолтатын сөпкө тутууга, кини тус бэйэтэ норуот күүһүнэн, норуоттар икки ардыларыгар баар сибээстэрин туһананан, экономической, социальной, культурнай уобаластарга сайдар бырааптаах.

23 ыстатыйа

Хас биирдии киһи үлэлиир, көҥүллүк үлэни талар, үлэлииргэ үчүгэй усулуобуйалаах, уонна үлэтэ суох хаалартан харыстанар бырааптаах.

Хас биирдии киһи, бырааба сарбыллыыта суох төһөнү үлэлээбитинэн хамнас ылаахтаахтэн.

Хас биирдии үлэлиир киһи үлэтигэр сөп түбэһиннэрэн эппиэттэхэр хамнастаныахтаах, хамнаһа киниэхэ бэйэтин тус наадатыгар уонна кини дьиэ кэргэнигэр тийиэхтээх, тийбэт буоллаҕына атын социальной көмөнөн толоруллуохтаах.

Хас биирдии киһи бэйэтин интэриэстэрин көмүскүүр профессиональнай түмсүүлэри (союз) тэрийэр, бэйэтин интэриэстэрин көмүскээри, профессиональнай түмсүү чилиэнэ буолар бырааптаах.

24 ыстатыйа

Хас биирдии киһи сынньанар, иллэнг кэмин атаарар, үлэтин күнэ сөп уһуннаах буолуохтаах, кэммиттэн кэмигэр төлөнөр уопуска ылар бырааптаах.

25 ыстатыйа

Хас биирдии киһи бэйэтэ уонна кини дьиэ кэргэнэ доруобай уонна чөл буолалларын туһугар, аһыыр астаах, таңнар таҥастаах, олорор дьиэлээх, кэмигэр онгоһулар медицинскэй уонна социальной өнгөҥө, мань таһынан, кини үлэтэ суох, эбэтэр босхон (инвалид), огдообо буолар уонна кырдьар түгэннэригэр уонна киниттэн тутулуга суох түгэннэртэн сылтаан тугун барытын сүтэрэр түбэлтэтигэр, араас өнгө уонна көмө көрдүүр бырааптаах.

Ийэ буолуу уонна саҥа төрөөһүн уһулуччу сыһыаны уонна көмөнү эрэйэллэр. Дьиэ кэргэнгэ төрөөбүт уонна булумһу оҕолор биир тэнг социальнай харалтанан туһанар бырааптаахтар.

26 ыстатыйа

Хас биирдии киһи үөрэнэр бырааптаах. Маннайгы уонна орто сүһүөх үөрэхтээһин төлөбүрө суох буолуохтаах. Маннайгы үөрэхтээһин булгуччулаах буолуохтаах. Баҕалаах киһи барыта технической уонна анал үөрэххэ үөрэниэхтэрин сөп, үрдүк үөрэх кыһатыгар баҕалаах киһи барыта кыабыттан көрөн үөрэниэхтээх.

Үөрэхтээһин киһини личность быһыытынан сайыннараарга, киһи быраабын уонна көңүлүн убаастыыры элбэтэргэ хайысхалаах буолуохтаах. Үөрэхтээһин норуоттар, расалар уонна религиознай холбоһуктар икки ардыларыгар өйдөһүүнү, тулуйумтуо буолууну, доҕордоһууну үксэтиэхтээх. Холбоһуктаах Нациялар организацияларын эйэни үксэтэр үлэлэригэр көмөлөһүөхтээх.

Төрөппүттэр кыра саастаах оҕолоругар маннайгы үөрэх кыһатын талар бырааптаахтар.

27 ыстатыйа

Хас биирдии киһи общество культурнай олоҕор көңүллүк кыттар, искусствоттан дуоһуйар, научнай сайдыыга кыттар уонна ол сайдыынан туһанар бырааптаах.

Хас биирдии киһи бэйэтэ айбыт научнай, литературнай эбэтэр художественнай айымньыларын сиэр майгы уонна үп-харчы өттүнэн көмүскэтэр бырааптаах.

28 ыстатыйа

Бу дьингнээх Декларацияҕа этиллибитин курдук, хас биирдии киһи бэйэтин бырааба уонна көңүлэ бүтүүн олоххо киллэрэр социальной бэрээдэктээх дойдуга олорор бырааптаах.

29 ыстатыйа

Хас биирдии киһи общество ортотугар көңүл уонна бүтүүн сайдар кыахтаах

буоларын быһыытынан, общество иннигэр тус эбээһинэстээх.

Хас биирдии киһи бэйэтин быраабын уонна көҥүлүн олохтооһунугар көрсөр хааччахтааһыннара, сокуон атын дьон быраабын уонна көҥүлүн, сигили (мораль) ирдэбиллэрин толорор инниттэн, уонна норуokka табыгастаах тутулу тутар туһуттан олохтообут бобуулартан атын буолуо суохтаах.

Бу бырааптары уонна көҥүллэри олоххо киллэри ханнык да тубэлтэҕэ Холбоһуктаах нациялар организацияларын сыалларыгар уонна ылыммыт санааларыгар утары утарсыа суохтаах.

30 ыстатыйа

Дьингээх Декларация ис хоһооно ханнык эмэ дойдуга, дьон түмсүүтүгэр эбэтэр кэккэ дьоннорго бу декларацияҕа суруллубут быраабы уонна көҥүлү суох онгорорго көҥүлү биэри курдук тойоннонуо суохтаах.